

ня важливих господарсько-корисних ознак, так і адаптацію до біотичних та абіотичних факторів середовища, тобто мають підвищені адаптивні властивості. При проведенні молекулярно-генетичного аналізу сортів полтавської селекції виявлено їх високу гомогенність, що дає можливість кваліфікувати їх на ВОС тести.

Селекційний центр ПДАУ тісно співпрацює із Українським інститутом експертизи сортів рослин, що сприяє швидкому впровадженню в виробництво нових високоврожайних, високо адаптованих сортів не тільки пшениці озимої, а і інших (горох посівний, просо звичайне, гречка їстівна) польових культур.

УДК 633:635, 349.6.631

Ткачик С. О., кандидат с.-г. наук, завідувач сектору науково-правового забезпечення законопроектної роботи відділу науково-правового забезпечення та міжнародного співробітництва;

Києнко З. Б., кандидат с.-г. наук, заступник завідувача відділу експертизи на придатність до поширення сортів рослин;

Голіченко Н. Б. завідувач сектору міжнародного співробітництва відділу науково-правового забезпечення та міжнародного співробітництва

Український інститут експертизи сортів рослин

E-mail: s-s-tk@ukr.net

ТЕНДЕНЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ПІСЛЯРЕЕСТРАЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ СОРТІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Селекційний процес завершується створенням сорту відповідного ботанічного таксону. Реєстрація сорту забезпечує його поширення на визначеній території. Відповідно директиви 2002/53/ЄС від 13 червня 2002 р. «Про загальний каталог сортів видів сільськогосподарських культур» усі держави-члени повинні укласти один або більше національних каталогів сортів, допущених до сертифікації та реалізації на їх територіях. Такі каталоги необхідно укладати відповідно до єдиних правил, щоб допущені сорти були відмінними, стабільними та достатньо однорідними, а також мали задовільну цінність для культивування та використання. Мінімальні критерії для реєстрації сортів у Національному каталозі Нідерландів (National List NL) пов'язані з безпечністю харчових продуктів та продовольчою безпекою, сталим розвитком, адаптацією до умов довкілля і включає урожайність сорту, якість, стійкість до захворювань та реакцію на несприятливі умови довкілля.

Беручи до уваги Договір про заснування Європейського Співтовариства, зокрема його статтю 37, на основі національних каталогів сортів укладається загальний каталог сортів. Існує загальний каталог сортів польових культур (буряк, кормові, злакові, олійні, прядивні культури та картопля) та окремий каталог для овочевих видів. Для лісових та плодкових ботанічних таксонів є інформаційні бази даних - Fruit Reproductive Material Information System (FRUMATIS), Forest Reproductive Material Information System (FOREMATIS), що містять сорти допущені до сертифікації та реалізації на ринку ЄС.

Внесення сортів до загального каталогу встановлює допуск сортів на територію всіх держав-членів Європейського Співтовариства. Для проведення експертиз для допуску сорту необхідно встановити значну кількість єдиних критеріїв та

мінімальних вимог, при цьому слід враховувати встановлені на міжнародному рівні правила щодо певних положень. Для визначення характеристик використовують точні та надійні методи. Зазвичай в країнах Співтовариства сорт із загального каталогу продається лише за умови успішних результатів післяреєстраційних досліджень, які тривають два – три, а для деяких видів навіть чотири роки.

В Україні також передбачене запровадження післяреєстраційного сортовивчення, яке набуває особливої актуальності в зв'язку з прийняттям Закону України від 16.11.2022 р. №2763-IX «Про охорону прав на сорти рослин» (далі – Закон). Відповідно частини третьої статті 12 вищезазначеного Закону комерційний обіг на ринку України сортів, які зареєстровані в країнах ЄС та США, здійснюється без проведення офіційних випробувань в ґрунтово-кліматичних зонах України.

Відповідно статті 12 Міжнародної конвенції з охорони прав на сорти рослин для отримання правової охорони сорт обов'язково має пройти експертизу на відповідність умовам, передбаченим у статтях 5–9 Конвенції [новизна, відмінність, однорідність, стабільність]. Здійснюючи таку експертизу, Компетентний орган може вирощувати сорт, проводити інші необхідні випробування або врахувати результати вже проведених випробувань. Для цілей такої експертизи Компетентний орган може вимагати від селекціонера надання будь-якої необхідної інформації, документів або матеріалу.

Включаючи дану європейську норму в національне законодавство, слід було передбачити в Законі використання для прийняття рішень даних технічної експертизи виключно на відмінність, однорідність та стабільність компетентних органів держав-членів, оскільки результати господарської придатності для використання в

інших державах можуть бути не прийнятними для України. Для комерціалізації на території певної країни сортів внесених до загального каталогу світова практика йде шляхом проведення післяреєстраційних досліджень, формуванням за їх результатами внутрішніх Рекомендаційних переліків.

Система рекомендації сортів у Нідерландах передбачає в середньому три роки післяреєстраційних досліджень сорту з вивчення його цінності для культивування і використання (для кормових трав – чотири), а також формування за результатами цих досліджень Рекомендаційного переліку. До його формування залучають CSAR (Комітет з питань Рекомендованого переліку); селекціонерів (Plantum), профільну організацію, що проводить післяреєстраційні дослідження з польових культур, фермерів. Слід взяти до уваги, що вимоги для занесення сортів до Рекомендаційного переліку вищі, ніж при формуванні Національного каталогу Нідерландів (National List NL).

У Рекомендованому переліку за результатами післяреєстраційного сортовивчення публікуються всі характеристики сорту, включно з господарськими показниками, тоді як в Національному каталозі Нідерландів (National List NL) опис

сорту та його характеристики та показники не публікуються, а зазначається лише ухвалена назва, підтримувачі тощо. Національне законодавство не відповідає директиві 2002/53/ЄС, оскільки статтею 34 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» регламентовано внесення до Реєстру сортів сукупності відомостей, в тому числі значення характеристик придатності сорту для поширення в Україні та географічні і зонові рекомендації для сорту. Для сортів, які реєструються відповідно частини третьої статті 12 Закону, слід очікувати відсутність достовірної інформації передбаченої частиною другою статті 34 Закону. В Україні післяреєстраційне сортовивчення та районувannya сортів на сьогодні на жаль не проводиться, здійснюється напрацювання методик та нормативно правової бази.

Проведення післяреєстраційного сортовивчення дасть можливість відбирати найкращі сорти для фермера, сфери переробки, споживача, публікувати незалежну та надійну інформацію про характеристики сорту (урожайність, стійкість, якість, групу стиглості для ґрунтово-кліматичних зон України), консультувати про реакцію на різні умови росту та обробку для оптимального виробництва, стимулювати селекцію кращих сортів.

УДК 633.12:631.524.5

Тригуб О. В. к. с.-г. н., в.о. заступника директора дослідної станції з наукової роботи, завідувач лабораторії зернобобових, круп'яних культур та кукурудзи
Устимівська дослідна станція рослинництва Інституту рослинництва
ім. В.Я. Юр'єва НААН
E-mail: trygub_oleg@ukr.net

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОРТОВОГО МАТЕРІАЛУ ГРЕЧКИ ЇСТІВНОЇ (*FAGOPYRUM ESCULENTUM* MOENCH)

Використовувані у виробництві сортові ресурси є першочерговим складником і обов'язковою умовою отримання необхідної кількості і відповідної якості продукції рослинництва в сучасних умовах господарювання. Створені вітчизняними та зарубіжними вченими і практиками сучасні сорти та гібриди будь якої із культивованих культур здатні майже в повній мірі задовольнити вимоги виробника. І питання часто ставиться вже у площині здатності виробничника задовольнити потреби наданого для вирощування сорту чи гібриду. В першу чергу за умовами правильного і оптимального режиму забезпечення поживними речовинами, а також наявність сприятливих погодно-кліматичних умов в період росту і розвитку. Щодо першого, то вся відповідальність покладається на виробника. Інша складова оптимуму життя рослини більш важка для контролю і має значну залежність від закладеного потенціалу стійкості до дії факторів середовища. Це в першу чергу важливо для культур надзвичайно чутливих до дії стрес-факторів, до яких належить гречка їстівна. Ця культура є традиційною для України і в

певні роки займала понад 500 тис. га площі. Але біологічна залежність рівня врожайності від дії високих температур і недостатку опадів призвела до переведення гречки в ранг нішевих культур, експорту її з-за кордону, значних коливань ціни на гречану продукцію на вітчизняному ринку.

На сьогодні до Державного реєстру сортів рослин дозволених до поширення в Україні занесено 30 сортів, що є продуктом роботи декількох державних установ, приватних селекційних фірм та приватних селекціонерів. Додатково на полях України вирощуються ще до десятка сортів різних виробників не занесених до реєстру. В цьому сортименті наявні надзвичайно різні гено- і фенотипи, сорти різняться за типом рослини, що визначає особливості поведінки рослин в різних умовах середовища. Більшість із цих сортів входять до Національної колекції гречки і проходять постійний моніторинг за господарськими і селекційними параметрами та порівнюються із сортами-еталонами ознак і сортами різних періодів селекції культури. Метою такого вивчення є встановлення генетичного потенціалу колекцій-